La Bulteneto

Numero 7 • René de Saussure-Jaro 2018

Kun eseo pri Peter Altenberg

ISBN 978 3 901211 96 6

VIENO 1900

Ekspozicio en Leopold-Muzeo

Vizitebla ĝis la 10a de junio 2018

Kvar gigantojn de la arto en Vieno ĉirkaŭ 1900 montras Leopold-Muzeo en kompakta formo: Koloman Moser[1], Gustav Klimt, Oskar Kokoschka kaj Richard Gerstl. Ili estis samtempanoj, vivis kaj verkis en Vieno, tamen ĉiu trovis sian unikan stilon en la periodo de Junstilo.

Leopold-Muzeo disponas pri renoma, mondvaste konata kolekto de verkoj de la Viena arto ĉirkaŭ 1900. Tiu ekspozicio montras ankaŭ afiŝojn, meblojn kaj vitrajn objektojn el tiu epoko. Okulfrapas skulptaĵo, kiu iomete ironie redonas la kapon de Kokoschka.

[1] Prononcoj kaj klarigoj: Bonvolu vidi sur paĝo 8.

Koloman Moser, Armlehnstuhl für das Sanatorium Purkersdorf.
Brakapogila seĝo por la sanatorio Purkersdorf apud Vieno, 1903.
Kopirajto Leopold-Muzeo, Vieno.

Multfaceta arta giganto

Koloman Moser, kiu nomis sin „Kolo“, naskiĝis 1868 en Vieno. De 1886 ĝis 1892 li studis tie en la Akademio por Figura Arto. 1892 li iĝis membro de la Sepopa Klubo, kiu estis vojpreparanta organizo por la Viena Secesio. Post studado en la “Viena Artmetia Lernejo” Moser iĝis membro de la Artista Domo, sed ties politiko ne kontentigis lin. Tial en la jaro 1897 li fondis kun aliaj la Vienan Secesion, kiun li forte influis. Por la magazino Ver Sacrum li realigis 140 ilustraĵojn. Poste li eklaboris kiel instruisto kaj profesoro. 1903 li kunfondis Wiener Werkstätte. 1905 li edzinigis Ditha Mautner von Markhof, la filino de riĉa industriisto. En la sekvaj jaroj li okupiĝis ĉefe kun pentrado. 1918, post dujara suferado, li mortis pro kancero.

Mondfama kiso

Gustav Klimt naskiĝis 1862 en Baumgarten apud Vieno. Tiu vilaĝo estas nun parto de Vieno. Jam kiam li estis lernanto montriĝis lia desegna talento. En la 1880aj jaroj li fondis kun sia frato Ernst kaj Franz von Matsch la Artistan Kompanion kaj ornamis publikajn konstruaĵojn en Vieno en historiisma stilo.

Universitataj profesoroj ne ŝatis kelkajn el liaj pentraĵoj pro ties troa modernismo. Ankaŭ Klimt estas unu el la kunfondantoj de Viena Secesio kaj iĝis ĝia unua prezidanto. Lia plej grava kontribuo por Secesio estas la fama Beethoven-friso. En Venecio kaj Raveno la oraj mozaikoj tre impresis lin. Tial sekvis lia ora epoko, kies plej fama verko estas La Kiso. 1905 li forlasis Secesion kaj fondis la Klimt-grupon. En Romo li prezentis sian pentraĵon “Morto kaj Vivo”, por kiu li ricevis premion. 1918 li mortis pro apopleksio.

Multaj sortobatoj dum longa vivo

Oskar Kokoschka naskiĝis 1886 en Suba Aŭstrio. Ekde 1904 li studis pentroarton, 1907 li iĝis kunlaboranto de Wiener Werkstätte. Sian bildolibron „La Sonĝantaj Knaboj“ li dediĉis al Gustav Klimt, kiun li tre admiris. Tri dramoj, kiujn li surscenigis dum arta ekspozicio, kaŭzis skandalon pro – kiel oni tiam opiniis – „obsceneco” de pentraĵoj, kiuj montris nudajn knabinojn. Sekve li devis forlasi la Vienan Artmetian Lernejon kaj Wiener Werkstätte. La arkitekto Adolf Loos ebligis al li kontakton al literaturista rondo ĉirkaŭ Karl Kraus kaj Peter Altenberg. Kelkaj provoke radikalaj portretoj dokumentas lian transiron

Gustav Klimt, Tod und Leben.
Vivo kaj Morto.
1910/11, revizie tralaborita 1915/16.
Kopirajto Leopold-Muzeo, Vieno.

al la ekspresionismo. 1912 li edzinigis Alma Mahler, kiu lin forlasis jam post tri jaroj. Dum la unua mondmilito Kokoschka grave vundiĝis dufoje. De 1919 ĝis 1923 li estis profesoro en Dresdeno. Dum vojaĝoj tra Eŭropo kaj Afriko li desegnis urbojn. 1934 li translokiĝis al Prago, kie li konatiĝis kun sia posta edzino Olda. Pro politikaj kialoj li fuĝis 1938 al Londono. 1980 li mortis en Svislando.

Tragika fino

Richard Gerstl, 1883-1908, estis filo de riĉa komercisto. Jam kiel 15-jarulo li interesiĝis pri la pentroarto, kiun li ellernis dum diversaj kursoj en Vieno kaj Hungario. Li evoluigis propran stilon, kiu memorigas al ekspresionismo kaj punktismo. Kvankam li estis talenta pentristo, li pli interesiĝis pri la tiama avangarda muziko kaj konatiĝis kun Arnold Schönberg kaj ties edzino, kies amanto li iĝis. Sekvis skandalo. Gerstl ne povis elteni sian situacion kaj memmortigis sin en la propra ateliero. Li iĝis nur 25-jaraĝa.

La bildoj de Gerstl konserviĝis en la stokejo de spedicio. Nur 1931 okazis la unua ekspozicio de liaj pentraĵoj. Hodiaŭ Gerstl estas rigardata kiel grava

reprezentanto de la moderna pentroarto. Leopold-Muzeo posedas la plej grandan kolekton de la bildoj de Gerstl.

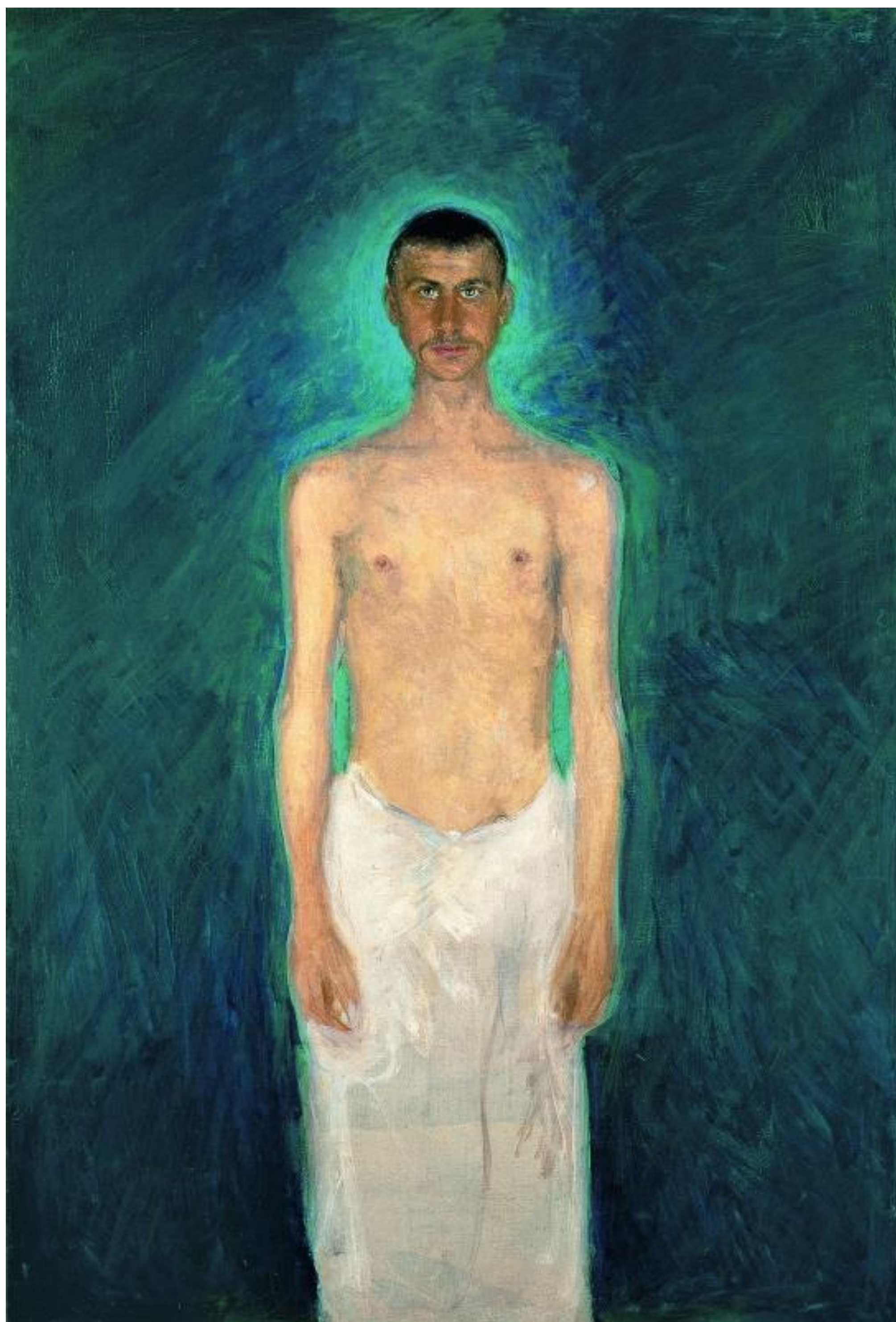
Oskar Kokoschka, Selbstbildnis an der Staffelei.
Memportreto ĉe la pentrista stablo, 1922.
© Leopold Privatsammlung,
Kopirajto Leopold Privata Kolekto.
Fondaĵo Oskar Kokoschka/VBK, Vieno 2018.

La kiso.

Prononcoj kaj klarigoj

Koloman Moser [kóloman moza], 1868-1918.
Gustav [gustaf] Klimt 1862-1918.
Oskar Kokoschka [kókoŝka] 1886-1980.
Richard [riĥard] Gerstl 1883-1908.
Ver Sacrum [sakrum], latine por printempo sankta.
Wiener Werkstätte, Viena Artateliero.
Ditha Mautner von Markhof [dita maŭtna fon markhof].
Baumgarten [baŭmgarten], arba ĝardeno.
Franz von Matsch [franc fon maĉ], 1861–1942.
Karl Kraus [kraŭs], 1874-1936.
Peter Altenberg [áltenberg], 1859-1919.

Richard Gerstl, Selbstbildnis als Halbakt vor blauem Hintergrund.
Memportreto kiel duonnudaĵo antaŭ blua fono.
1904/05, kopirajto Leopold-Muzeo, Vieno.

Peter ALTENBERG

Ĉarma Strangulo

El la vivo de Peter Altenberg

Walter Klag patro kaj filo

Altenberg naskiĝis en la jaro 1859 kiel Richard Engländer en la dua distrikto de Vieno. Li estis filo de riĉa, asimilita juda komercisto. Kiel kutime en bonstata familio li ne vizitadis elementan lernejon, sed edukiĝis de privata instruisto. Poste li frekventis la Akademian Gimnazion, kie li ne sukcesis fari la abituron. Unu jaron poste li tamen abituris en alia elita gimnazio: Theresianum.

Kiel studento de medicino, botaniko kaj juro li restis sensukcesa. Same li nur mallonge lernis librokomercon. Altenberg estis laŭ konstato de kuracisto nekapabla ion lerni, ĉar lia nerva sistemo estis tro incitiĝema.

Lia pseŭdonimo venas de la vilaĝo Altenberg ĉe Danubo norde de Vieno kaj de knabino! En Altenberg

li pasigis ioman tempon ĉe samklasano, kiu havis du fratojn kaj kvar fratinojn, ĉiuj pli junaj ol la knaboj. La fratoj devigis la fratinojn servi: Surtabligi manĝaĵojn, demeti la ŝuojn de la knaboj kaj tiel plu, tute konforme al la tiama rolo de la inoj, kiun Altenberg ofte akre kritikadis. La fratoj eĉ uzis virajn moknomojn por la fratinoj: *Peter* por la plej juna knabino *Bertha*, ĉar la servo fare de inoj estintus sub la digno de la junaj sinjoroj.

La knabino
Bertha „Peter“ Lecher.

La unuan fojon Altenberg uzis sian pseŭdonimon nur en 1896, kiam aperis lia unua libro »Kiel mi ĝin vidas«. Tiam li estis jam 37jara. 1910 li iĝis kristano.

Sen regulaj enspezoj li pasigis la tempon en vienaj kafejoj, teatroj kaj kabaredoj. Oni diris: Se Altenberg ne estas en kafejo, li estas survoje tien. Lia poŝta adreso estis Kafejo Central. Tie nun memorigas pupo el papermaĉaĵo pri li.

Post kiam lia patro bankrotis, Altenberg vivis de plimalpli regula pensio, kiun kolektis liaj mecenatoj. Tiam estis bona kutimo lin finance subteni. Tamen li estis konata kiel petemulo. Iuvespere li diris al sia amiko Karl Kraus:
»Karl, donu al mi dek kronojn, donu al mi dek kronojn!«
Kraus: »Vidu, Peter, mi volonte donus al vi, sed mi vere ne havas!«
Altenberg, malavare: »Mi pruntas al vi!«

Altenberg-Pupo en Kafejo Central, Vieno, unua distrikto.

Altenberg estis petema kaj ŝparema, sed ne avara. Kiam li mortis en 1919 li heredigis grandan sumon - 107 834 kronojn - al viena porinfana asocio. Krome li posedis 10 000 bildkartojn, kiujn nun havas la Historia Muzeo de Vieno.

Prononcoj kaj klarigoj

Richard Engländer [rîĥard énglenda].
Theresianum [terezianum].
Bertha Lecher [berta leĥa].
Kafejo Central aŭ Café Central troviĝas apud la haltejo Herrengasse de la Viena metrolinio U3.
Krono: Tiama aŭstria monunuo. La ekvivalento de unu krono en la jaro 1910 estas hodiaŭ ĉirkaŭ 10 €.
Vöslau [fesláŭ], kuracbanejo sude de Vieno.
Usona Koktelejo, American Bar aŭ Loos-Bar; ĝi troviĝas en la unua distrikto de Vieno, en Kärntner Durchgang.

Poŝtmarko, Kolo Moser, 1908.
Sur la bildo imperiestro Francisko-Jozefo.

Tekstoj de Peter Altenberg

Erinnerungen

Ich soll für ein großes Blatt meine »Memoiren« schreiben. Ja, sind denn nicht alle diese tausend Impressionen in meinen neun Büchern bereits meine »Memoiren?«

Ach, Sie meinen zum Beispiel so:

Es waren einmal zwei gutsituierte hübsche Brüder, die einen Engros-Handel mit kroatischer Bauernware hatten. Es war im Jahre 1857. Da begab es sich, daß die beiden eleganten Brüder in Wien auf einem »Eliteball« waren, wo zwei Schwestern ob ihrer Schönheit dem Erzherzog Karl Ludwig vorgestellt wurden. Um die Jüngere hielt nun der jüngere Bruder am nächsten Vormittag an. »Ja, mein lieber Herr, das wäre ja ganz prächtig, denn Sie sind wohlsituiert und unsere Töchter besitzen nur ihre Schönheit. Aber vor Hermine muß Pauline, die ältere, Achtzehnjährige, verlobt sein!« Da ging der jüngere Bruder denn hin zu dem älteren Bruder und erzählte ihm diese Angelegenheit. Da sagte der ältere Bruder: »Ich darf deinem Glück nicht im Weg stehen, Pauline ist ebenso schön wie deine Hermine, ich werde heute noch mich

mit ihr verloben!« Dieser ritterlichen Bruderliebe verdanke ich meine Anwesenheit auf Erden! Meine Mama hieß Pauline.

Memoroj

Oni postulas, ke por granda gazeto mi skribu miajn rememorojn. Ĉu oni ilin ne jam legis en miaj naŭ libroj?

Eble vi volas ekzemple tion legi:

Iam vivis du bonstataj beletaj fratoj, kiuj havis pograndan komercon per kroataj kamparanaj varoj. En la jaro 1857 okazis, ke la du elegantaj fratoj en Vieno vizitis elitan balon, kie du fratinoj estis prezentitaj al la arkiduko Karlo Ludoviko, ĉar ili estis tre belaj. De la pli juna fratino nun petis la manon la pli juna frato je la sekva antaŭtagmezo. »Jes, mia kara sinjoro, tio ja estus bonege, ĉar vi bonstatas, kaj niaj filinoj nenion posedas krom beleco. Sed antaŭ Hermine devas esti fianĉinigita Paŭline, la pli maljuna, la dekokjaraĝa!« Iris la pli juna frato do al la pli maljuna frato kaj rakontis al li tiun aferon. »Mi ne povas bari vian feliĉon, Paŭline estas same bela kiel via Hermine, mi ankoraŭ hodiaŭ fianĉiĝos kun ŝi!« Al tiu kavalira fratoamo mi dankas mian ekzistadon sur la tero! Mia panjo nomiĝis Paŭline.

Vöslau

Vöslau, eigentümlicher Ort, einzige wirkliche Sentimentalität, die ich habe. Deine grünbefranste Station ist geblieben wie eh und je. Nur meine wunderschöne Mama, die mich im Damenbade sorgsam auf ihren Armen wiegte, ist längst nicht mehr. Die Lindenblüten rochen wunderbar, und das sonnengedörrte Holz der Kabinen und die Wäsche der triefenden Schwimmanzüge. Der Kies brannte die zarten Kinder- und Frauensohlen. Vom Wald kam Tannenharzduft, und von den Hausgärten kamen Millefleursgerüche. Meine Mama hielt mich zärtlichst mitten im Teiche, der für mich ein Ozean war! Sie verschwendete ihre romantische Zärtlichkeit an ein egoistisches, verständnisloses Kindchen, das ihren Hals in Angst umklammerte. Wunderbar ist der eingedämmte Bach, von der Station aus bis zum Bade. Links ungeheure üppige Wiesen, die zu nichts zu dienen scheinen und herrliches, dichtes Unkraut produzieren, für nichts und wieder nichts. Der Wind rauscht eigentümlich in den Tannen. Man hält es für einen mysteriösen Aufenthalt für Rekonvaleszenten, für kleine zarte Mäderln. Es ist so ein Sanatorium für müde Menschen. Die graublaue Ursprungsquelle von vierundzwanzig Grad Celsius ist wie lebenspendend.

Sie spricht nicht viel, sie murmelt und gewährt! Viele Hausgärten sind voll von Frieden und Pracht. Im Cafégarten hart beim Bade ist es kühl vor Baumschatten wie in einem Keller. Daneben ein unbekannter Park wie ein Urwald. Niemand hat ihn vielleicht je betreten, ihn gestört in seinen überschüssigen Kräftespendungen! Wozu braucht man Brasilien und Lianenverstrickungen und Blütendunst und Geranke?!? Dieser Park ist Urwald. Vöslau, immer noch, seit fünfundvierzig Jahren, ist deine Station grünbefranst, und in dem Bache plätschern lustig die Enten, die unmittelbar darauf abgestochen werden, denn der murmelnde Bach ist nur ein letztes Reinigungsbad, gleichsam eine Vorleichenwaschung. Beim Bade duftet es nach Lindenblüten. Nichts hat sich verändert. Nur meine Mama ist nicht mehr.

Vöslau

Vöslau, stranga loko, sola vera sentimentaleco, kiun mi havas. Via verdefranĝita fervoj-stacio restis kiel iam kaj tiam. Nur mia mirinde bela panjo, kiu en la porsinjorina banejo zorgeme lulis min en siaj brakoj, jam longe ne plu vivas. La tiliofloroj mirakle odoris, same kiel la sunsekigita ligno de la kabanetoj kaj la

tolaĵo de la gutantaj naĝkostumoj. La gruzo bruligis la delikatajn infanajn kaj sinjorinajn plandojn. De la arbaro venis abia rezinodoro, kaj el la vilaĝaj ĝardenoj odoroj de mil floroj. Mia panjo karese min tenis meze en la lageto, kiu por mi estis oceano. Ŝi malŝparis sian romantikan karesemon al egoisma, senkomprenema infaneto, kiu timante ĉirkaŭplektis ŝian kolon. Belegas la rivereto, kiu fluas de la stacio ĝis la banejo inter digoj. Maldekstre grandegaj abundaj herbejoj, kiuj ŝajnas utili al nenio, kaj produktas belegan densan fiherbaron, por nenio, por nenio. La vento strange susuras en la abioj. Oni kredas la lokon mistera restadejo por resaniĝantoj, por malgrandaj, gracilaj knabinetoj. Tiel ĝi estas sanatorio por lacaj homoj. La dudekkvar gradojn varma akvo el la grizblua fonto estas kvazaŭ vivodona. Ĝi ne parolas multon, ĝi murmuras kaj plenumas! Multaj domĝardenoj estas plenaj je paco kaj pompo. En la kafeja ĝardeno tuj ĉe la banejo estas malvarmete kiel en kelo pro la arba ombro. Apude nekonata parko, kvazaŭ praarbaro. Eble neniu ĝin iam eniris kaj maltrankviligis ĝiajn troajn fortodonacojn. Por kio oni bezonas Brazilon kaj kunplektitajn lianojn kaj florhaladzon kaj grimptigaron?!? Tiu parko estas praarbaro. Vöslau: Ĉiam ankoraŭ, ekde kvardekkvin jaroj, via stacio estas

verdefranĝita, kaj en la rivereto gaje plaŭdas la anasoj, kiuj tuj poste estos buĉataj, ĉar la rivereto funkcias nur kiel lasta puriga bano, kvazaŭ antaŭfunebra lavado. Ĉe la banejo odoras tiliofloroj. Nenio ŝanĝiĝis. Nur mia panjo ne plu vivas.

Der Brand

Um zwei Uhr morgens kam die Nachricht in die American Bar, daß ein Palais nächst dem Stadtpark in Flammen stehe. Wir ließen unsre wunderbaren Mischungen sofort stehen, fuhren im Fiaker rasend hin.

Auf dem Dache des fünfstöckigen Palastes leuchteten die weißen Magnesiumfackeln der Feuerwehr, und goldgelbe und rote Funken fielen zur Erde. Unten im Finstern der Straßen leuchteten die Lampen der Feuerwehr Automobile wie getreue Wächterhundeaugen! So besorgt-gutmütig!

Der Stadtpark war schwarz und einsam. Auf einer Bank saßen zwei, Hand in Hand. Sie betrachteten den Brand des Palais, hörten die Feuerwehrsignale: »Wasser! Wasser! Wasser!«, und sie waren und sie blieben versunken in ihrem eigenen unentrinnbaren Schicksal, Hand in Hand.

Das Palais brannte, und man erließ für die obern Parteien bereits die Nachricht, sie möchten delegieren und herabkommen - - -.

Der Stadtpark war einsam und im Dunkeln - -.

La incendio

Je la dua matene venis mesaĝo en la Usonan Koktelejon, ke apud la Urba Parko palaco estus en flamoj. Ni ne eltrinkis niajn mirindajn miksaĵojn kaj tuj alrapidegis per fiakro.

Sur la tegmento de la kvinetaĝa palaco lumis la magneziaj torĉoj de la fajrobrigado, kaj orflavaj kaj ruĝaj fajreroj falis teren. Sube en la malhelo de la stratoj lumis la lampoj de fajrobrigadaj veturiloj kiel la fidelaj okuloj de gardhundoj! Tiom zorgemaj-bonanimaj!

La Urba Parko estis nigra kaj soleca. Sur benko sidis du, man' en mano. Ili observis la brulon de la palaco, aŭdis la ordonojn: »Akvon! Akvon! Akvon!« Kaj ili estis kaj restis enprofundiĝintaj en ilia propra senelira sorto, man-en-mane.

La palaco brulis, venis la alvoko por la loĝantoj en la supraj etaĝoj, ke ili forlasu ĉion kaj iru eksteren - - -.

La Urba Parko estis soleca kaj malhela - -.

Zitate Citaĵoj

Überall gibt es Zuschauer - Menschen, die an etwas interessiert sind, das sie gar nicht interessiert.

Ĉie estas spektantoj – Homoj, kiuj interesiĝas pri io, kio ne interesas ilin.

Die Mode ist ein ästhetisches Verbrechen. Sie will nicht das Endgültig-Gute, das Endgültig-Schöne. Sie will immer nur etwas Neues.

La modo estas estetika krimo. Ĝi volas ne la finfine bonan, ne la finfine belan. Ĝi nur volas ĉiam ion novan.

Gott denkt in den Genies, träumt in den Dichtern und schläft in den übrigen Menschen.

Dio pensas en la geniuloj, revas en la poetoj kaj dormas en la ceteraj homoj.

Anzeigen

DIE NEUE SILBERMÜNZE-MEDAILLE 100 STELOJ

Anlass: 150. Wiederkehr des Geburtstages von René de Saussure
17. März 1868 – 2. Dezember 1943

Er war ein Schweizer Sprachwissenschaftler und der Erfinder des universellen Geldes.
Sein Bruder Ferdinand de Saussure war der Begründer der modernen Linguistik.
Streng limitierte Auflage: 1000 Stück, keine Nachprägungen. Durchmesser: 37 mm.

Oberfläche: Polierte Platte. Lieferung in einer Original-Kunststoffkapsel der Münze

Österreich.

Masse: 1 Unze Feinsilber 999/1000 (31,1 Gramm). *Zertifikat gratis.*
Aus gesetzlichen Gründen ist die Silberpunze 925 aufgeprägt.

Herausgeber und Entwerfer: Mag. Walter Klag.

Künstlerische Feinarbeit: Mag. Helmut Andexlinger, Chefgraveur der Münze Österreich AG.

Helmut Andexlinger leitet seit 2016 die Graveurabteilung der Münze Österreich. Er hat die Fachschule für Metalldesign in Steyr absolviert, ebenso das Studium der Kommunikationswissenschaften an der Universität Wien.
Zu seinen größten Erfolgen zählt das Design für die 2-Euro-Münze 2012, die in 17 Ländern in Umlauf ist; er gewann dafür einen Wettbewerb mit 800 Einreichungen.

Hersteller: Münze Österreich AG, Wien 3., Am Heumarkt 1; muenzeoesterreich.at

Stelomünzen werden bei internationalen Veranstaltungen verwendet. Trotzdem werden sie auch Medaillen oder Zahlmedaillen genannt.

Weitere Informationen bei de.wikipedia.org/wiki/Stelo und https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Stelo

La Bulteneto. Jaro 2018. Numero 7. Autoroj: Walter kaj Renate Klag.
Redaktejo: 1190 Wien, Rudolfinergasse 8/11, esperanto@chello.at.

Internationales Esperanto-Museum

Wien 1., Herrengasse 9
Haltestelle Herrengasse der U3
☏ 0043 1 534 10 730 💻 esperanto@onb.ac.at

Öffnungszeiten: Dienstag bis Sonntag 10 bis 18 h
Donnerstag 10 bis 21 h

Esperantokurse und Führungen auf Anfrage.

Im selben Haus befinden sich auch die
Sammlung für Plansprachen,
die
Musikaliensammlung
und das
Globenmuseum